

Oponentní posudek pedagogické, vědecko-výzkumné a publikační činnosti doc. Ondřeje Kaščíka, PhD. pro účely profesorského jmenovacího řízení v oboru 1.1.4. Pedagogika

Docent Ondrej Kaščák představuje v oboru pedagogických věd zralou osobnost. I přes svůj věk, který rozhodně ještě není věkem bilancování celoživotního díla, může předložit takový objem výsledků své práce, kterým by se mohl chlubit na konci profesní kariéry. Navíc jde o výsledky excelentní. Ve svém hodnocení se zaměřím především na jeho vědecko-výzkumnou činnost.

Předložené údaje o činnosti pedagogické přesvědčivě ukazují na to, že kandidát je osobou s velkým pedagogickým impaktem. Projevuje se garantováním (gestorstvím) 6 studijních jednotek v šesti SP, zejména předškolní a primární pedagogiky, sociální pedagogiky a školní pedagogiky. Je autorem či spoluautorem šesti učebních textů zejména pro oblast předškolní pedagogiky. V segmentu předškolní pedagogiky se jeho texty a koncepty formulované ve spolupráci s prof. Pupalou staly skutečně nepominutelnými vodítky pro uvažování o moderním pojetí předškolní výchovy. Také počet jím vedených kvalifikačních prací (včetně 5 úspěšně obhájených doktorských disertací) jasně dokládá profesorskou způsobilost uchazeče.

Jeho pedagogické působení v zahraničí je impresivní: přednáškové pobyty nejen v ČR, ale od Rakouska, přes Německo, Rusko, Nová Zéland až k USA. Takový rozsah zahraniční pedagogické činnosti je naprosto unikátní. Je typický spíše pro kolegy z Francie nebo Velké Británie, nikoho takového v ČR v našich vědách neznám.

Z účasti na odborných konferencích mohu dosvědčit ještě jednu důležitou pedagogickou kvalitu doc. Kaščíka – je srozumitelný a přesvědčivý. Umí nejen upoutat i při výkladu náročnějších témat, ale současně se v zájmu srozumitelnosti neuchyluje k pedagogickým klišé.

Tím ve svém hodnocení přecházím k rozsáhlejšímu hodnocení vědeckovýzkumné činnosti. Jen částečně svůj posudek přizpůsobím normě neoliberalní akontability, tj. výčtu publikovaných titulů, sčítání IF, různých H-indexů a jiných zábavných surogátů kvality současné doby. Akontabilita, skládání účtů nebo taky odpovědnost má etymologicky v akademické kultuře už bohužel zapomenutý jiný význam – „account“ znamená taky vyprávění či **příběh**. Nuže, jaký je příběh Ondřeje Kaščíka vědce a výzkumníka?

Nejprve několik specifik, která možná vysvětlují jeho mimořádnou kariéru. První spočívá v tom, že Kaščák není svým vzděláním čistý pedagog. Studium (učitelství) němčiny dává možnost obohatit vzdělání člověka o konkrétní podněty filozofické, filologické, sociolingvistické ad. A to směřuje absolventa pedagogiky k chápání fenoménu výchovy a vzdělávání na širokém poli věd o výchově spíše než v rámci úzce oborové pedagogiky. V tomto smyslu působí Kaščák evidentně na poli věd o výchově (Erziehungswissenschaften, educational sciences), nikoli na poli pedagogiky (Pädagogik, pédagogie, pedagogy). Potom je srozumitelná jeho hluboká znalost filozofických východisek edukace (např. Foucault, Sloterdijk), jak ji demonstroval už ve svých raných člancích publikovaných v časopisu Pedagogika, nebo znalost sociologie výchovy a institucí (Bourdieu, McLaren).

Instrumentálním předpokladem takové orientace je samozřejmě jazyková vybavenost – dokonalé zvládnutí němčiny i angličtiny vysvětluje nejen velký přehled po současné světové

literatuře. Především vede k mimořádně vysokému počtu jeho publikací zejména v angličtině publikovaných v kvalitních zahraničních časopisech. Koneckonců, na poměry našich zemí doslova gründerským počinem je jeho významný podíl na založení časopisu *Journal of Pedagogy*. Tím se může pyšnit nejen pedagogická fakulta, ale jsem přesvědčen, že i celá Trnavská univerzita.

Od samého počátku je Kaščák člověkem s **vhledem** do principů a východisek různých přístupů k edukační realitě. Dokazuje to jeho práce ve spolupráci s B. Pupalou *Výchova a vzdelávanie v základných diskurzoch* – podle mého soudu základní povinná četba pro všechny, kdo se chtějí zorientovat v dnešní postmoderně kakofonní změti řečí, které vedeme o edukaci. Demonstrace symbiózy neoliberálního diskurzu a diskurzu humanistického je příkladem objevných či inovativních přínosů pedagogice. Ještě větší ohlas mělo jejich společné syntetické dílo, monografie vydaná v ČR *Škola zlatých golierov – vzdelávanie v ére neoliberalizmu*. Bez nadsázky lze říci, že kdokoli dnes chce psát o neoliberálním způsobu správy vzdělávání, nemůže vynechat odkaz na tuto monografii.

V této souvislosti nelze samozřejmě přehlédnout jeho šťastné spojení s prof. Pupalou, který ho nejen vedl jako studenta, ale stal se i jeho nejbližším spolupracovníkem na mnoho let. Spolu tvoří i v zahraničí nejznámější a nejvíce publikující slovenskou dvojici autorů v pedagogice. Toto konstatování však nelze vykládat jako jakési Kaščákovy epigonství nebo jako podnět k tomu, abychom všechny jeho výsledky dělili dvěma.

Pokud jde o kandidátovy „vhledy“ jako samostatného autora, nejsilnější ohlas zaznamenaly práce *Moc školy: o formatívnej sile organizácie* a *Škola ako rituálny priestor*. V nich dokazuje nejen hluboký vhled do toho, co se děje ve „školení“, ale taky zmíněný mimořádný **rozhled**. Stal se odborníkem, který se v dobrém slova smyslu nechává vyprovokovat koncepty a interpretacemi jiných vědních oborů. Vezměme jen několik příkladů:

- jeho užití přínosů etnografické metody, objev školních rituálů a ritualizací ve speciálních rituálních kontextech nevyústilo jen v plochý popis anekdotických zajímavostí (jak to někdy bohužel při užití etnografické metody bývá), ale promítlo se do zásadního konceptu školní socializace a tvorby identity žáka. Její vyvážená tvorba prostřednictvím rituálů umožňuje pochopit úspěšnost školní socializace vůbec. Efekt Kaščákových popisů a analýz je samozřejmě paradoxně šokující: co se jeví jako bezduchý dril nebo disciplinace pouze zvnějšku, má svůj hluboký vnitřní smysl (přechodový rituál vstupu do školy z vnějšího prostoru nebo přechody mezi přestávkou a vyučovací hodinou pro soustředění na poznávací práci);

- u nás naprosto novátorské uchopení tématu tělesnosti nebo pohybu v prostoru právě ve školní instituci. V době, kdy mezi sebou v pedagogice soupeří kognitivistická redukce s redukcí osobnostně rozvojovou, máme před sebou Kaščákovy vykřičníky. Ukazuje, že naše pohledy na školní socializaci musejí počítat i s disciplinací či výchovou těla jako podmínkou disciplinace mysli a tedy účinného učení;

- tematizace školy jako organizace a instituce pedagogikou buď vytěsněná nebo redukována na popis povrchních pravidel organizace výuky se v jeho pojetí implicitního prosazování moci dostává k foucaultovskému tématu moci dohlížející instituce a jejího civilizačně nutného násilí (řečeno s Bourdieum). A tím jsou v práci kandidáta vytvořeny předpoklady pro

soustředěné uchopení královského tématu jeho zkoumání posledních let – neoliberalismu ve vzdělávání.

Není divu, že jeho práce se v takové míře věnují právě předškolní pedagogice a instituci mateřské školy. V tomto věku, při vstupu do institucí vzdělávání, jsou u nováčků kultury jako pod zvětšovací lupou nejlépe vidět procesy, které jsem právě zmínil. Práce *Javisko a zákulisí školy. O materskej škole a skrytom kurikule* ve spoluautorství s Markétou Filagovou ukazuje, co vše se děje právě v instituci spojované se spíše nevědeckým romanticko-beletristickým pojetím „nevinného dítěte“, které si především hraje a získává jednoduché dovednosti zmenšeného dítěte školního věku. Skryté kurikulum lze využít k neutrálnímu, ale i kritickému popisu indoktrinace dominantní ideologií společnosti. Upevňuje společnost „tácitně“ uznávané sociální, rodové i mocenské diference a nerovnosti – při zdánlivě neutrálních hrách, organizací času a prostoru apod.

Téma neoliberální governmentality má v pracích, které vytvořil zejména se zmíněným B. Pupalou plně internacionální dimenzi. Nemá tedy obvyklou podobu recepcce a předávání zahraničních autorů a jejich názorů a kritik. Sám je s řadou spoluautorů ze zahraničí plnohodnotným tvůrcem a přispěvatelem do mezinárodního poznatkového fondu.

Kaščák ve svých analýzách za zdánlivě neutrálními doporučeními světových institucí a za ekonomickými a politickými opatřeními vlád identifikuje základní prvky neoliberálního diskurzivního režimu a jeho účel, resp. efekty. Probírá dopady neoliberální agendy systematicky a uceleně. S bohatou znalostí kritické literatury ukazuje nejen politicko-ekonomický rámec neoliberalismu s oporou o foucaultovský koncept modu governmentality. Popisuje v rozmanitých variantách jeho diskurzivní formace. Současně je schopen demonstrovat ho i mikrosociologicky – jako techniky sociální správy a jejich ideologické efekty (dopady na mentalitu, pojetí jedince, identity, dětství a dítěte, výchovy atd.). Ukazuje např., jak se starší teorie lidského kapitálu promítají do konceptu osobního managementu, který vyúsťuje ve stále více společností přijímanou představu člověka jako podnikatele se svým životem. Současně – a to je to podstatné – nezůstává v žánru politického pamfletu. Uvedené vhledy vždy propojuje s dopady do pedagogického myšlení, specificky i pro Slovenskou situaci, do jeho nereflektovaně prosazovaných konceptů akontability, kompetencí, standardů a testování, excelence a kvality školy. Odkrývá tak obtížně čitelnou vývojovou logiku vzdělávacích systémů našeho civilizačního okruhu. Špatně čitelná je proto, že je hybridní povahy: asimiluje historické odkazy pedocentrismu, funkcionalismu, konzervatismu i současného ekonomizujícího diktátu.

Nutně poslední fasetou kandidáta, kterou krátce zmíním, je jeho činnost expertizní a školsko-politická. Výsledky jeho práce v řadě grantových projektů základního i aplikovaného výzkumu se neomezují jen na akademickou komunitu a publikování. Pro domácí instituce jako ministerstvo školství nebo ŠPU, v zahraničí (pro MŠMT ČR) i pro mezinárodní expertní skupiny jako je NESET, je už sama jeho expertní činnost oceněním jeho odborné úrovně.

Z výše uvedeného vyplývá, že jsem přesvědčen o nesporném přínosu doc. Kaščáka nejen pro slovenské pedagogické vědy. Po důkladném zhodnocení výsledků jeho odborné činnosti doporučuji, aby po úspěšném projednání ve VR PedF Trnavské univerzity děkan fakulty

navrhl rektorovi TU udělit doc. PaedDr. Ondreji Kašćákovi, PhD. hodnost *profesor* v oboru *pedagogika*.

V Praze 20. 2. 2017

prof. PhDr. Stanislav Štech, CSc.